

nøglehullet

30. ÅRGANG
NR. 1 • 2013

TIL LOKAL-
HISTORIEN

NYT FRA LOKALHISTORISK ARKIV & FORENING I ALLERØD KOMMUNE

Hvor Allerød Stationsvej møder Amtsvej, nu servicestation og Kina-restaurant, lå det ofte omtalte Mølcks Konditori fra midt i 1920'erne til den triste nedrivning i 1966. Anlægget af Amtsvej, der skulle afløse Pr. Valdemars Allés baneovergang i en nedgravet viadukt, efterlod det smukke konditori højt oppe i oprindeligt terræn ved siden af Lillerød Kros have. Anlægget af viadukten omfattede også Sortemosevej og var en følge af jernbanens udvidelse til dobbeltspor, et meget stort projekt i 1930'erne på grænsen af Blovstrød og Lillerød kommuner. Det fine fotografi stammer fra en samling billeder af en lokal fotograf, der er helt nye i Arkivet. Se flere af de fine billeder inde i bladet.

PROGRAMMET

TIRSDAG den 26. FEBRUAR 2013 kl.19.30 på KIRKEHAVEGAARD:

Ordinær generalforsamling.

Dagsorden ifølge vedtægterne

Efter generalforsamlingen viser arkivleder BIRTHE SKOVHOLM udvalgte billeder fra arkivets samling af Jann Stephanfotografier.

ONSDAG den 13. MARTS 2013 kl. 19.30 på KIRKEHAVEGAARD:

Pesten i Nordsjælland

I 1711 hærgede pesten for sidste gang Danmark. Epidemien startede i Helsingør i efteråret 1710 og bredte sig i sommeren 1711 til den østlige del af Nordsjælland og nåede i juni til København.

Det er uvist, om pesten også rasede i Lillerød sogn, for kirkebogen er først bevaret fra 1740.

Lektor-emeritus Karl-Erik Frandsen har i en årrække arbejdet med at løse nogle af de mange gåder, der er forbundet med pestens årsager, virkninger og spredningsmønstre, hvilket han vil fortælle om og gerne diskutere på mødet på Kirkehavegård.

SØNDAG den 16. juni 2013

Medlemsudflugt til Vestrehus – reserver datoen

Lynge Skole 1905, dvs. den stråttækte på Bygaden 18. Lærer Gram med små og større elever foran skolens udhus. Man ser tydelig grønlanderdrengene forrest og i 2. bagerste række nr. 4 fra venstre i ens skjorter.

GRØNLÆNDERDRENGENE I LYNGE PRÆSTEGÅRD

af sognepræst Martin Corfix

I forbindelse med et arrangement i Lynge Præstegårdslænge, hvor Birthe Skovholm og Ole Høegh Post fra LAFAK fortalte og viste gamle billeder fra lokalområdet, fangede særligt et foto fra Lynge gamle skole med elever og skolelærer min interesse, og jeg kunne bidrage med, at de fire lidt mørkere drenge på fotoet var grønlanderbørn, som antageligt måtte have boet på Lynge Præstegård. Jeg fik en kopi af billedet, og det blev lagt i en skuffe.

Gennem et medlem af Knud Rasmussen Selskabet mødte jeg et par år senere Emil Rosing (død oktober 2010), der var tidligere direktør for Grønlands Nationalmuseum. Efter at have været til gudstjeneste i Lynge Kirke med sin kone, Kirsten, havde vi en fornøjelig eftermiddag sammen, hvor han kunne afsløre, hvem grønlanderdrengene på mit foto var! En spændende historie foldede sig ud, da Rosing fortalte, at hans bedsteforældre Christian og Karoline Rosing boede et år hos Knud Rasmussens forældre, pastor Christian Vilhelm og Lovise Rasmussen i Lynge. Deres 5 sønner var den

direkte årsag til, at besøget blev forlænget med et helt år. Alle syv kom de hertil i 1903 for et års ophold inden afrejsen til Ammassalik, som skulle foregå i sommeren 1904. Men umiddelbart før afrejsen pådrog drengene sig en børnesygdom og kunne ikke få lov at rejse hjem til Grønland. Christian Rosing rejste derfor alene og Karoline blev et helt år mere i Lynges præstegård sammen med drengene.

På fotografiet fra Lynges skole 1905 skal det bemærkes, at der optræder fire Rosingdrengene, der i øvrigt har identiske skjorter på: 2. række for oven nr. 4 er Peter Rosing, der senere blev præst (1892-1965). På forreste række i midten er: Ado Rosing, der blev organist (1893-?), og så er der Emil Rosings far, Otto Rosing, der også

blev præst, forfatter og maler (1896-1965). Den næste er Jens Rosing, fanger (1900-?). Den sidste bror, Nikolaj, blev købmand og udstedsbestyrer (f. 1903), men han er ikke med på fotoet.

Drengenes far, Christian Rosing, sendte senere 66 amuletter, som han havde indsamlet i Ammassalik, til Pastor Rasmussen med anmodning om at aflevere dem til Nationalmuseet i København.

Knuds mor, Lovise, sad minutiøst og oversatte hver enkelt grønlandsk amulet til dansk og satte små sedler på dem alle sammen, inden de blev ført til Nationalmuseet.

Disse amuletter blev tilbageført til Nationalmuseet i Nuuk i 1994, og det er jo et af historiens sammentræf, at barnebarnet, Emil Rosing, som direktør modtog de selvsamme amuletter, som hans bedstefar

Lynges skole, set fra Lyngesvej (Fægyden), hvor skolen ligger i dag. 1904-05.

Lynge Præstegård fra havsiden, 1904.

havde sendt fra Grønland til Lynge!

Knud kom netop i 1904 hjem fra sin første grønlandsekspedition (Den danske litterære Grønlandsekspedition 1902–1904), og når Knud var hjemme stod præstegården nærmest åben for alt og alle:

Lynge var samlingspunktet og udgangspunktet for Knuds første tre ekspeditioner, - forældrene havde jo hjerterum og plads nok.

Krøblingen Osaqqaq fra Kap York (Thule) havde Knud med sig hjem, og han boede i præstegården et helt år og hjalp Knud med at få bogen færdig om mødet med polareskimoerne

ved Kap York. – At ”gemme ord i streger”, som Osaqqaq udtrykte det.

Dagmar, Knuds forlovede og ”frivillige sekretær”, både rådgav og nedskrev efter Knuds diktning i vinteren 1904 ”Nye Mennesker”, der udkom 1905. Det er et værk, der primært blev færdigskrevet i Lynge præstegård.

De tre kom så godt ud af det, at det var Osaqqaq, som førte brudeparret Knud og Dagmar op ad kirkegulvet i Frue Kirke 1908, og det skal have været et sandt skue!

Så med Rosings har der været 7 grønlandere det år i præstegården.

To andre ”overvintrende” og meget muntre grønlændere i Præstegården, var Tobias og Henrik, som Knud også bragte med sig. Engang kom de hjem til Lynge uden penge på lommen. Spist middag hos ”Wivel” havde de, ligesom de var blevet munderet i nyt tøj fra top til tå, og det eneste danske ord, de havde gjort brug af i København, var ”ligemeget”, - åbenbart til alles tilfredshed.

De deltog i flere Grønlandsekspeditioner og var meget ihærdige med at lære Lynges ungdom kunsten at ro kajak på Furesøen.

Knuds gode ven og ”medlem” af ungdomskliken i præstegården, Herluf Møller, selv præstesøn fra Birkerød erindrer i ”Bogen om Knud” også gæstfriheden i Lynge: ”En martsdag i 1897 besøgte jeg for første gang Lynge Præstegård. Der var flere gæster, ældre og yngre, og alle syntes at befinde sig overmåde vel, måske fordi der ikke blev gjort anstalter af nogen art for at konversere og underholde de fremmede. Man var velkommen her, hvis man ville tage til takke, hvad huset uden anstrengelse kunne byde: rundelig fortæring, natteleje som det kunne falde og samvær med hyggelige medmennesker. Det sidste var hovedsagen og slog sjældent eller aldrig fejl.

Knud Rasmussen dikterer til sin senere hustru Dagmar i præstegården. 1904-05. Bemærk skindtæppet!

Vært og værtinde, som forenede gammeldags solid gæstfrihed med evnen til at lade deres gæster være i fred, var venlige, rolige mennesker, som begge havde set et stykke af verden uden af den grund at gå bagover”.

Over Knuds forældre, Christian og Lovise Rasmussen, satte menigheden lige bag kirkens kor et smukt gravminde i granit, som vidner om stor hengivenhed til dens gamle præstepar. Med Knuds veninde Ellen Hallas ord: ”den godhed, hjertelighed og gæstfrihed, hvormed børnenes venner blev modtaget, har jeg aldrig truffet magen til.”

(Emil Rosing var direktør i 25 år på Grønlands Nationalmuseum indtil 2005, hvor han gik på pension. Han har forfattet en bog om amuletterne.)

NYE FOTOS I ARKIVET

Arkivet har modtaget en samling fotografier taget af den lokale fotograf Birthe Christoffersen, der døde i 1990. Hun illustrerede flere bøger med sine stærke sort-hvide billeder og har flere gange udstillet fotos fra rejser til bl.a. USA, Mexico og England.

Tilstrømningen til årets Rundskuehus, Kollerødvej nr. 14 (huset længst til højre med fladt tag og skorsten) fotograferet fra 'Kollehus' mod vest væk fra centrum. T.v. ses nr. 5 og 'Ostehuset' i nr. 7. (August 1960)

Da hun var midt i 40'erne, stoppede hun som fotograf og efteruddannede sig på Den grafiske Højskole og Skolen for Brugskunst, og nu kastede hun sig ivrigt over grafik, bogillustrationer og plakater.

På grund af sukkersyge blev Birthe Christoffersen sidst i 1980'erne total blind, men fortsatte sine kunstneriske udtryk i keramiske relieffer.

Hun kom aldrig over et fald på en trappe i 1989 og døde året efter.

Vi bringer over de 3 næste sider samt på s. 19 et udvalg af Birthe Christoffersens fine fotos.

Øverst: Indkørslen fra Allerød Stationsvej, lige efter kroens have. (Døren t.v. i 'Mølcks Konditori' var indgang til bagerbutik og t.h. var indgangen til konditoriet) Nedrevet 1966.

Nederst: Nordsiden af bageriets bygninger. Til højre i baggrunden ses Amtsvej 5. Se også forsiden af bladet.

*I stationens ventesal ca. 1975: Rejsegodsekspektionen og salens solide bænke.
Mon det er Per Arnoldis DSB-plakater fra 1975, der studeres t.h.?*

*Et markant indslag i Lillerøds bybillede: Fritz Hansens lagerhals gavlt ud mod
Frederiksborgvej, hvor der nu er rundkørsel ved biblioteket. Bykortet er vendt
med nord mod højre – mod nord (dvs. nordvest er opad)*

ET MORD, EN SKILLINGSVISE OG FOLKESNAKKEN

Af Nils Erik Andersen

I 1866 overfaldt og dræbte den tidligere gårdejer Anders Larsen, Stenbækgaard i Bastrup landsby, sin svigersøn, Hans Larsen, som boede i et hus på Bastrup Mark med kone og 4 børn. Stenbækgaard tilhører nu Mølleåens Golfklub og Hans Larsens hus lå den gang lige op til og øst for den nuværende golfbane. - "Nøglehullet" bragte i nr. 1/1990 en artikel om denne hændelse. På basis af studier i gamle politirapporter, fik man her sagens officielle forløb. Det endte med at retten i Frederiksborg gav drabsmanden 8 års tugthus. Der var dog også et andet forløb!

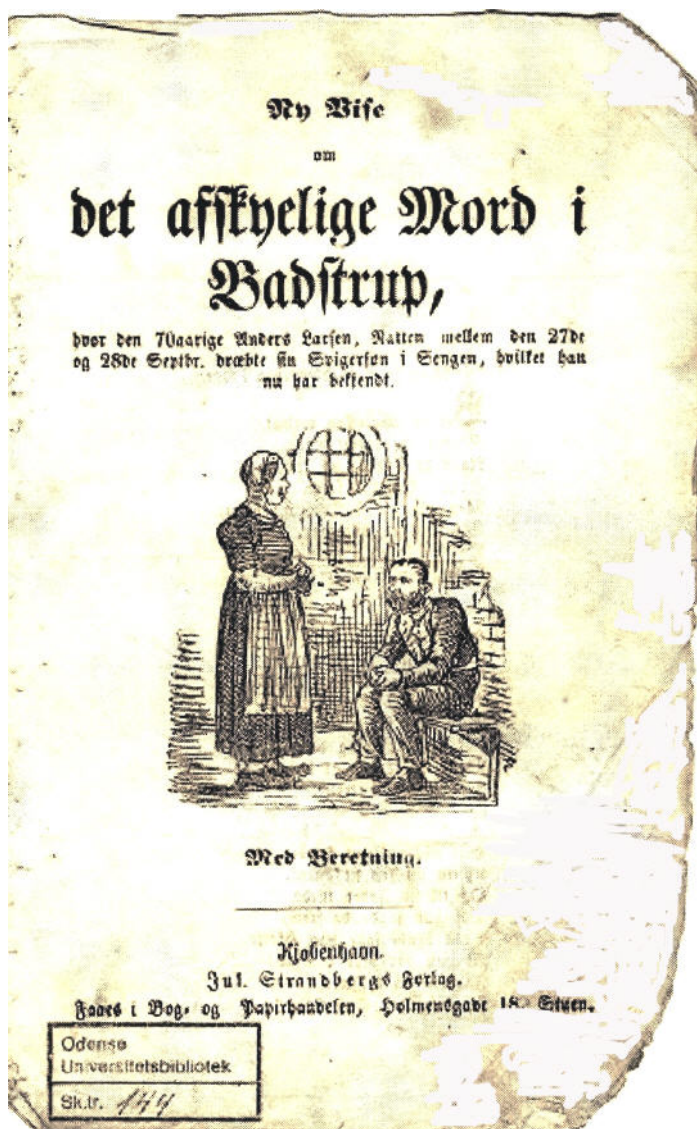
Ikke blot i Bastrup, Uggeløse og i den lille landsby Ganløse Mørke syd for Bastrup Sø, vakte dette mord stor opstandelse. Der blev skrevet om det i den berlingske avis! Der blev tilmed udgivet en københavnsk skillingsvise, som blev folkeeje i tiden og nu kan bringes. Med basis i nye arkivfund kan man nu desuden få del i den lokale folkesnak, som fulgte efter. Den var - som det er forventeligt - på flere punkter anderledes end den officielle fortælling. Da husmand Peter Svendsen (1881 - 1973) fra Ganløse Mørke var 88 år gammel, lod han sig interviewe om sit liv og sine oplevelser. Han var da

Husmand Peter Svendsen, som det meste af sit liv boede i Ganløse Mørke. Foto fra "Kongelig fæstebonde i Ganløse 1670 - 1800" af Inger Margrethe Rastad, Stenløse Lokalarkiv 2007 -11.

kendt som en mand, hvor man ved besøg skulle have god tid. Han holdt nemlig meget af at underholde med fortælling og sang. En del af hans repertoire kom i 1969 på en båndoptagelse, som siden hen lå længe i Stenløse Lokalarkiv. I 2010 blev hele båndet aflyttet og udskrevet. Peter Svendsen døde i 1973 uden at efterlade sig nære slægtninge.

Titelbladet fra skillingsshowen om 'det afskyelige Mord i Badstrup.

Optagelsen rummer en række fortællinger og fire skillingsshower. Den, for LAFAKs medlemmer mest interessante fjerde vise, dækker tidens specielle genre for viser om uhyggelige og grufulde begivenheder. Det er skillingsshowen om mordet i Bastrup.

Bastrupvisen
Skillingsshowernes "store mand" i sidste halvdel af 1800-tallet var den københavnske bogtrykker, forfatter og udgiver, Julius Strandberg. Han var helt fra 1860'erne kendt som en dygtig "visesnedker", og Bastrupvisen er fra hans hånd.

Ny Vise om det afskyelige Mord i Badstrup

Egnet stof til sine viser fandt Strandberg i den berlingske avis. Han var berømt for sin hurtighed som "visesnedker" og udgiver. Han kunne på meget kort tid udsende friske billige skillingstryk til faste aftagere i København og landet over.

Beretninger om andres ulykke, dumhed eller forbrydelse har altid "solgt godt"!

Det er åbenbart, at den tids krav til nyhedsværdi var i en anden klasse end vor tids. Det er påvist af Iørn Pio (1), at Strandberg kun behøvede få dage til at bringe sine udvalgte nyheder videre som skillingsviser. Det var helt tilstrækkeligt dengang.

I tilfældet med Bastrupmordet gik der dog meget lang tid mellem hændelsen og visens udgivelse. Det må formentlig tilskrives Anders Larsens langvarige og hårdnakkede benægtelse af mordanklagen. D.28. eller d. 29. sept. 1866 blev han taget og ført til arresten i Hillerød. Det var dog (iflg. Nøglehullet 1/1990) først engang efter d. 22. okt., at han vedgik drabet. I den supplerende og forklarende beretning, som Strandberg skrev på skillingsvisens bagside, kan man læse, at "*han i et Confrontationsforhør for et Par Dage siden endelig er bragt til en delviis Tilstaaelse*". Så visen er altså først udgivet en gang efter d. 22. okt., dvs. næsten en måned efter mordet, da tilståelsen syntes at foreligge. Man kan spørge sig, om presseetik dengang var bedre end i dag, siden tilståelsen blev afventet? Her følger skillingsvisen:

Vel er ægteskab herligt
Skaber et venligt Hjem
Når de tvende vil kjærligt
Gå i Enighed frem
Men når først Tvedragt
bygge
Skel hos et Ægtepar
Da er al Fred og Lykke
Borte, den Sag er klar.

Højest ulykkelig endte
Nyligen slig en Splid
Manden på Konen skændte
Længe vared den Strid
Selv ei i sildig Stunde
Gik til Forsoning de
Manden gik hen at Blunde
Med sin Forbitrelse.

Heel ubetænksom flyede
Konen nu fra sit Hjem
Og til sin Fader tyede
Der hun sagde frem
Hvad hende lå på hjerte
At hun var vred i Sind
Faderen da begjærte:
Gå til din Søster ind.

Mens nu Søstrene hviler
Trygt ved hinandens Barm
Ser man Faderen ile
Bort med væbnet Arm
Sagte i Nattens Stille
Sværges han Drab og Død
Datteren hævne ville
Han - hvilket grusomt Stød.

Han den sovende hugger
med sin morderiske Kniv
Øjet op han da lukker
Seer det gjælder hans Liv
Ud han af Sengen springer
Dog - Morderen er ond
Våbnet hvast han svinger
Og når Hjertets Grund.

Svigersonnen da segned
Om i sit eget Blod
Hurtigt Kinden blegned
Livet ham snart forlod
Herren dog i det Høie
Ser alt hvad der sker på
Jord
Gid han til Anger bøie
Mätte den Synder stor.

Beretning (Citat fra Skillingsstrykket)

Det var Natten mellem den 27de og 28de Septbr., at dette skrækkelige Mord blev begaaet. Morderen er en Aftægtsmand i Badstrup, Anders Larsen, og den Myrdede var hans Svigersøn, Hans Larsen, paa Badstrup Mark. Om Aftenen den 27de Septbr. havde Manden, Hans Larsen, været noget beruset og der havde været Uenighed mellem Ægtefolken. Da de vare komne tilsengs og Manden var faldet i søvn, stod Konen op og gik hen til Faderen for at blive der om Natten hos en yngre Søster, som var hjemme. Da Faderen

havde hørt paa at Datteren havde beklaget sig over sin Mand, opfordrede han hende til at gaa ind og lægge sig hos sin Søster, som skeet var flere Gange tidligere, naar der havde været Uenighed mellem hende og Manden. Da Faderen derpaa antog, at Datteren sov, gik han igjennem Kjøkkenet, krøb ud af Vinduet og gik hen til Svigersønnen, som laa i Sengen og sov og gav ham først flere Saar over Halsen og Hænderne med en saakaldet Langhalmkniv (en afbrukket Lee med et Skaft paa) og da Svigersønnen imidlertid vaagnede og sprang ud af Sengen, gav Morderen ham et Saar i Siden, som var det, der endte hans Liv.

Hans Larsen blev bragt paa Hospitalet i Frederiksborg, hvor han døde omtrent 36 Timer efter, men kunde dog forinden give fuldstændig Forklaring over, hvorledes han var bleven overfaldet og hvem hans Morder var. Desuagtet har Anders Larsen stadig nægtet at have begaaet Mordet, indtil han i et Confrontationsforhør for et Par Dage siden endelig er bragt til en delvis Tilstaaelse, som forhaabentlig vil føre til en fuldstændig Opklaring af den hele Forbrydelse.

Fakta om familierne

Anders Larsen boede i 1866 på Stenbækgård som enkemand (61 år) og aftægtsmand, idet hans kone, Kirsten Olsdatter, var død i august 1864, 62 år gammel.

De havde da været gift i over 30 år og fået børnene Kirsten (død 1857,

25 år), Birte (gift med den myrdede Hans Larsen), Lars, Ole, Karen og Maren (2).

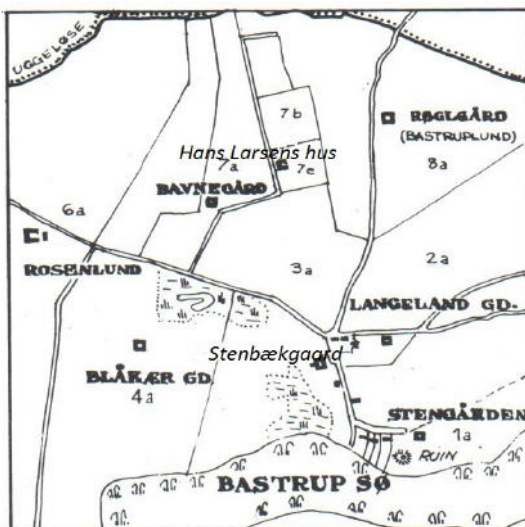
I 1866 havde sønnen, Lars Andersen (29 år), så overtaget gården og døtrene Karen og Maren, som da var henholdsvis 19 og 14 år, boede stadig på gården. Datteren Birte var som 19-årig blevet gift med Hans Larsen i 1854. De er i 1855 noteret i folketællingen med en 1-årig datter, Hanne Kirstine Larsen. Hans Larsen var da 30 år og Birte Andersen 20 år.

Om mordet på ham står der i kirkebogen: *Hans Larsen, afbygger 43 år, død d. 29. sept. og begravet d. 4. oktober. Død i sin Seng på Sygehuset i Frederiksborg af de Saar, som han havde faaet ved natlig og voldelig Overfald i hans eget Huus.* (2)

Dette hus lå, som før nævnt, ikke langt fra Stenbækgård - højst en kilometer. Huset var overtaget - som praksis var den gang - med de to tidligere beboere som indsiddere/aftægtsfolk. Det synes at fremgå, at der i aftægtsboligen (formentlig en stue med egen indgang) i 1866 kun har været konen, Ane Andersdatter, på 82 år tilbage. I henhold til artiklen i Nøglehullet var hun på mordtidspunktet ikke hjemme. Hans Larsen og Birte havde i 1866 4 børn: Hanne (12 år), Maren (9 år), Ane Marie (8 år) og Lars (4 år). Af disse børn overnattede Maren og Ane Marie på mornatten af ukendte grunde i den tomme aftægtsstue.

Hanne og Lars lå derimod i stue med

Bastrup ca. 1860, hvor Anders Larsens Stenbækgaard ligger midt i landsbyen, og svigersønnen Hans Larsens husmandssted er vist som matr.nr. 7b og e.

faderen og overværede således - i et eller andet omfang - nattens begivenheder.

Peter Svendsens fortælling

Efterfølgende gengives - så vidt det har været muligt - ordret, hvad Peter Svendsen fortalte om Bastrupmordet, efter at han havde afsunget visen. Forklarende indskud er angivet med parentes.

"----- hans datter på gården, gift med Hans Larsen fra Lyngø.
Han var handelsmand, han købte svin og slagtede og æg og flæsk og alt muligt, kørte til København og solgte.

Han var så kommet i selskab i Søborghus Kro og de fik jo små sorte dengang, de kostede jo ikke ret meget man gav en tiøre for konjak med kaffe. Hvad sådan en koster nu ved jeg ikke, for jeg har ingen købt. Hun (konen) var selvfølgelig vred, når han så kom hjem for han havde stadigvæk sådan en lille en på og bebrejdede ham og så skældte han jo igen og så går det sådanne. Og så løber hun jo hjem til faderen, han havde den store gård, som ligger midt i Bastrup by, den havde jo Anders Larsen. Han sagde gå du nu ind hos din søster, så skal jeg gå over, ja hun anede jo ikke hvad han ville, men Anders Larsen gik over, de havde sådan en halv le, de havde den brede ende af den. For der er nemlig en, der havde været husmand derhjemme, han havde været med til at slibe den le, som han slog svigersønnen ihjel med. Han hed Jørgen (?) Madsen, han boede i Kirke Værløse. - - -
Han trak slibestenen for Anders Larsen. Og så tager han (Anders Larsen) jo den med og går over og hugger ham (Hans Larsen). Det var jo grusomt og tænke sig og ---- han blev jo så opfarende."

Indskud i fortællingen, bl.a. dette:

"Så, er der en gammel murer, som boede herovre, han var ungt menneske dengang og han har snakket så meget om det (mordet). Han var med ude og det rygtedes jo snart for de var samlet fra Bastrup, Lyngø og Uggeløse der var jo alle folk, som

skulle ned og høre at Hans Larsen var slået ihjel. Men der var da ingen der tænkte, at det var den gamle, for de vidste jo, at han havde mange penge på sig (underforstået, at mordet måtte være begået af en fremmed rovmorder). Han (Hans Larsen) havde jo dengang et par tusinde rigsdaler, for han var en stor handelsmand. Og så kommer Anders Larsen derhen med en af børnene, som hørte til hjemmet, på skulderen sådan med benene hængende ned - - -, og siger: "Hvem kan dog have gjort dette her"? Det hører jeg lige så tydeligt ----. Og ingen tænkte at det var den gamle. Men politiet kom jo så og de fik mistanke til ham. De er jo mange gange klogere end andre mennesker. Og de tog ham med og ned. Han sad dernede (Hillerød?) i et døgn eller sådan noget og ikke ville fortælle. Og dengang havde han jo en voksen søn hjemme på gården. Så vi må Laves (sønnen Lars) herved, sagde politibetjenten. Og da han hørte Laves skulle komme sagde han: "Jeg har gjort det"!

"Han (Anders Larsen) havde en

svoger der havde Birkerødgaard i Lyngø. De kaldte ham for Jørgen "Lansenier". Han var af de sidste, der havde været "lansenier" her. Han var ved rytteriet.

Han stod oppe ved Lyngø Kro, da kørte øvrigheden med ham (Anders Larsen) til Hillerød. Farvel gamle svoger, råbte han. Han jo været inde på kroen og fået nogen bajere, ja det var vel nærmest snapse dengang. - - - Så blev han jo dømt til livsvarigt. Men da han havde siddet og han var vel sådan firsindstyve år, så skulle han hjem. Men så tog han sit liv og hængte sig. Gjorde han."

Skillingsvisen

Visen har, som alle viser fra tiden, en afslutning, der er tilpasset den herskende opfattelse af moralen og forsynet med henvisning til vorherre. Forinden har den moralske vinkel fået et yderligere skub med en anprisning af ægteskabets fortræffeligheder, når parterne gør sig umage...

Ifølge politiførhørene havde Anders Larsen været bevæbnet både med en sabel og en langhalmskniv. Langhalmskniven (brugtes til tækning med rughalm) var dog forsvundet, angiveligt smidt i Bastrup Sø. Det kan være derfor, at Strandberg i sin beretning på visens bagside har valgt at omtale langhalmskniven som mordvåbnet. Retten i Hillerød anså dog, at sablen var mordvåbnet, men tilsyneladende uden at have håndgribelige beviser for det.

"Confrontationsforhøret" hentyder

til, at Anders først tilstod, da retten havde indkaldt hans søn Lars til afhøring og ladet ham varetægtsfængsle.

Svendsens historier

Han er en typisk repræsentant for ældre tiders folkelige fortælletradition. Fortælleren "går ind i sine aktører" med direkte tale til dramatisk levendegørelse, og der er hyppige "sidespring" fra hovedfortællingen. Hans fortælling om mordvåbnet som den halve le - "*den brede ende*" - gør han ekstra troværdig, ved at fortælle, at han har kendt den husmand fra Kirke Værløse, som trak slibestenen for Anders Larsen, da han engang skærpede leen. Måske ikke lige den skærping som gik forud for mordet, men alligevel! Han bruger ikke ordet langhalmkniv. Formentligt fordi han aldrig har kendt visens skrevne beretning, men lært visen udenad i en lokal overlevering.

Talen om ofret, Hans Larsen, fører til en ny fortælling, hvor Hans Larsen også havde været med - dog kun i en birolle som kusk. Ekstragevinsten for tilhørerne er historien om præsten fra Farum, som efter en animeret frokost i Værløse glemte at tage kjole og krave på til et bryllup. Men han var alligevel alletiders!

Med fortællingen om en murer, en nabo, som han har kendt som dreng ("*han boede herovre*") sætter han imidlertid atter fokus - ja man kan næsten sige trumf - på sin fortælling om Bastrupmordet. Denne murer

havde nemlig været på stedet dagen efter det natlige mord! Der havde han selv set, hvorledes Anders Larsen kom gående til den myrdedes hus. Tilsyneladende helt normal, med et barn fra hjemmet - altså et barnebarn - på skulderen, "*sådan med benene hængende ned*"! Et stærkt billede af en morder, som kommer med den myrdedes barn og sit eget barnebarn. Som en hvilken som helst anden nysgerrig. Tilsyneladende helt uberørt siger han til naboer, venner og andre nysgerrige: "*Hvem kan dog have gjort dette*"? Hvis fortællingen står til troende, må barnet vel have været den 4 - 5 årige dattersøn Lars, som tilmed kan have overværet mordet!

Oplysningerne om rettens gang i Frederiksborg og udfaldet fremtræder hos Svendsen meget summarisk og afkortet. Kun oplysningen om hans tilståelse ved en konfrontation med sønnen passer ind i den officielle fortælling. Det har ikke været muligt at bekræfte Svendsens historie om, at Anders Larsen hængte sig, da han kom ud. På den anden side ville det ikke være uforståeligt, hvis han endte som Svendsen fortæller. Så på en måde er man tilbøjelig til at tro på Svendsen. Der må jo have været folkesnak. Anders Larsen blev jo ikke indsat på livstid og benådet. Han kan i det længste have siddet inde til han var 69 år. Hans mulige valg af den ultimative løsning fremfor at komme tilbage til Bastrup er derfor ikke usandsynlig.

Lyng Kro på et postkort, ca. 1905. Mod syd til højre bag kroen skimtes vejen fra Bastrup. Da Jørgen "Lansenier" angiveligt stod uden for kroen i 1866 og vinkede farvel til svogeren på vej mod Frederiksborg arrest, fortsatte Bastrupvejen direkte mod Lyng og Hillerød, tværs over Uggeløsevejen. Kroen lå som i dag ved krydset lige vest for Bastrupvejen.

Fortællingen om "en af de sidste lanseniere" i sognet – altså om Anders Larsens angivelige svoger fra Birkerødgaard i Lyng - kan i hvert fald have noget på sig. Kirkebogen for Uggeløse dokumenterer i 1828 et ægteskab mellem pigen Maren Larsen (20 år) af Bastrup og ungkarl Jørgen Pedersen (30 år) af Ganløse. Da Anders Larsen på Stenbækgaard var født i 1805, kan han således udmærket have haft en søster Maren født i 1808. Folketællingen for Lyng i 1860 har en gårdejer Jørgen Pedersen (63 år) i Vassingerød gift med

Maren Larsen (52 år). Birkerødgaard eksisterer og ligger i området øst for Lyng mod Vassingerød. Den er desværre ikke navngivet i ovennævnte FT. Det har ikke været muligt at komme nærmere på familieskabet end dette. Der er dog hermed ret gode indicier for svogeren eksistens. En lansener var en lansebevæbnet rytter. I 1816 oprettedes Sjællandske Lansenerregiment, som i 1842 blev omdannet til 4. Dragonregiment. Jørgen Pedersen (f. 1798) kan således aldersmæssigt udmærket have været ved dette lanse-

Mordstedet, Hans Larsens ejendom, findes endnu (2013) - men stærkt ombygget.

nérregiment. Historien om svogeren, som let bedugget står og råber udenfor Lyng Kro, er i hvert fald et sikkert fortælle greb, som - uanset sandhedsværdien - giver Svendsen en stor troværdighed. Svendsens originale afsyngning af Bastrupvisen og tre andre viser er udgivet som DVD: Skillingsviser 1850-1900, med introduktion, tekster og sang, tilrettelagt

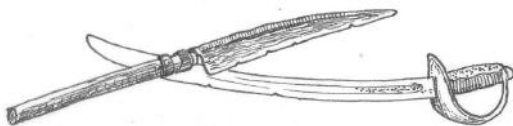
af Nils Erik Andersen, udgivet af Stenløse Lokalarkivs Venner 2012, Østergade 12, Ganløse, 3660 Stenløse. (Artiklen er forkortet af redaktionen.)

Kilder

- (1) Iørn Piø, Versemageren Julius Strandberg, 1994.
- (2) Folketællinger og kirkebøger fra Uggeløse og Lyng 1813-1870.

Efterskrift:

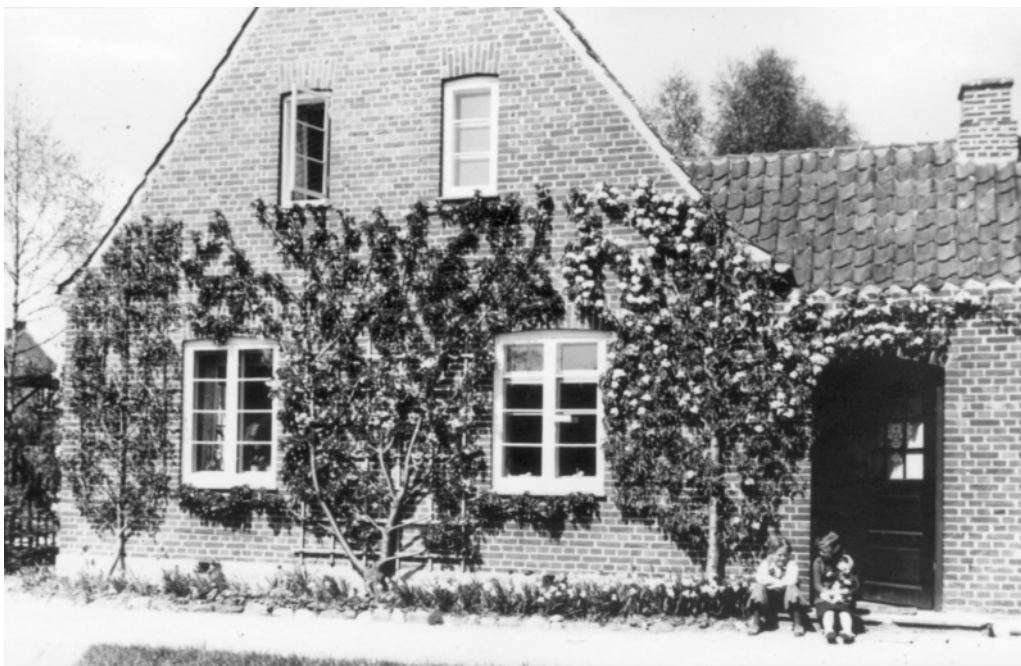
Nøglehullet bragte som antydning historien om Bastrupmordet i 1990, skrevet af N.H. Frandsen. Den version medtog den lokale tradition om mordvåbnet: I flere år kunne man se nogle sabelhug i loftsbjælken i den lavloftede bondestue.

*Radiokabinetfabrikken Grum-Schwendsens kantine på Pr. Valdemars Allé 5, der idag huser Allerød Vinhandel og tidligere Lillerød Spånkurvefabrik.
'Carlsminde' på Blovstrød Allé 25 fotograferet i en for Arkivet ny vinkel, så man også ser husets haveside.*

Barndomshjemmet på Skovkrogen 20 i Horsemosen.

EDVINS ALBUM

Fra boet efter et nyligt afdødt medlem, Edvin Heede, der voksede op i Lillerød, har vi modtaget nogle fotos, hvoraf vi her viser nogle få. Edvin Heede var søn af Fritz Hansens

sens billedskærer og snedker Kai Heede, og Edvin nåede at præge Lillerød på mange måder: spejder og tropsfører i 1. Lillerød Trop, amatørteatermand, jazzmusiker og siden bogtrykker, håndboldfabrikant mm udenfor Lillerød. – Levede i Farsø, Vestjylland til sin død, men bevarede forbindelsen til Lillerød.

Spejder i Lillerød i 1940'erne.

Ung mand med egen stil. Ca. 1958.

Lillerøds eget jazzorkester "The Floorwashers". Fra v: Palle Bregnhøj, Olaf Hermansen, Henry 'Tarzan' Olsen, Jes Videbæk, Terkel Steen og Edvin Heede. 1953-54.

Gamle spejdere fra Lillerød havde tradition for en årlig Old-Boys-weekend i telt, men moderne transport. Start fra deres gamle tropsfører købmand Erik Rye Clausen i Kollerød. 1956.

*Velrestaurerede veteranbiler besøgte Kirkehavegaard som del af 'Rundskuedagens Veteran-rally 1962' og ses her ankomme til gårdspladsen.
Vi ved ikke meget om arrangementet - gør du ?!*

*Da Farum Sten- og Grus lukkede kontoret i 2010, modtog Arkivet en masse fotos bl.a. billederne her på siden.
Allerød Teglværk i trekanten mellem Sortemosevej og Nordbanen, hvor XL-Byg ligger i dag. Til højre i midten af billedet ses Ny Allerødgaard på modsatte side af Sortemosevej mellem træerne. Nederst tv. ses Allerød Sø. 1956*

Lyngte Teglværk i Nymølle blev også kaldt Farum Teglværk og var anlagt i 1907-08. Det stoppede i 1943 pga. brændselsmangel og kom ikke igang efter krigen pga. manglende ler. Resterne af teglværket er begravet under 'Bjerget'. 1930'erne.

**LOKALHISTORISK
ARKIV & FORENING
I ALLERØD KOMMUNE**

Kirkehaven 10, Lillerød, 3450 Allerød

Returneres ved varig adresseændring

LAFAKs firmamedlemmer 2013

Allerød Bog & Idé	Handelsbanken i Lillerød
Allerød Dyreklinik	Karin Hermansen Guld - Sølv - Ure
Allerød Elektrikeren	Huset Hauberg
Allerød Fysioterapi og Træning	Krukkerne Blomster og Vin
Allerød Handelsforening	Laser Technical Services A/S
Allerød Planteskole	Lillerød Brugsforening –
Allerød Rotary Klub	KVICKLY Allerød
Allerød Transporten A/S	Lillerød Rotary
Allerødlægerne	Lynge Erhvervsforening
Alt om Blovstrød	Lyngehus
AOC Engholm	Marianne Møllebro - ejendomsmægler
Bedre Bad Allerød -VVS Aps.	Møllehøj Landbrug, Lille Lyngby
Bilhuset Allerød Aps.	Nejstgaard & Vetlov, Statsautoriseret
Birkholm Planteskole	Revisions-A/S
Bo's Autoservice v/ Bo Hansen	Carl Nielsen & Søn A/S
BoRent Hjemmeservice Aps.	Nordea Allerød
Brillehuset Allerød v/ Lene Krogh	Pensionsstyrelsen
Aage Christiansen & Søn Aps.	Schouboefonden
CLICK Allerød Foto	Skjold Burne Vinhandel v/ C.A. Østberg
Enevoldsen Kommunikation	V.B. Byggeindustri A/S
Anne Franch Møbelpolstring	

Lokalhistorisk Arkiv og Forening i Allerød Kommune, Kirkehavgård, Kirkehaven 10, Lillerød, 3450 Allerød, tlf. 48 170891. Åbningstid: Tirsdage kl. 9.00-13.00 samt efter aftale med arkivleder Birthe Skovholm.

Henvendelse kan også ske til:
Ole Høegh Post (formand) tlf. 48 17 53 26 (kun aften)
Wolthersvej 6, Lillerød, 3450 Allerød.

Arkivets e-mailadresse: LAFAK@LAFAK.dk - Hjemmeside: www.lafak.dk

"Nøglehullet" er arkivets og foreningens medlemsblad. Redaktion: Birthe Skovholm, Ole Høegh Post. Tryk: Enevoldsen Kommunikation Aps.
Oplag: 500 eksp. ISSN 0905-4146

Februar 2013

Fotografier med kendt fotograf: Birthe Christoffersen s. 1, 7-9 og 19, Edvin Heede s. 21, Kaj Heede s. 20, Ole Høegh-Post s. 18, C.V. Rasmussen s. 4-6, David Skafte-Møller s. 22.

